

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK
VE İSLÂM'DA
TÖVBE

Prof. Dr. Mehmet KATAR

eski
yeni
YAYINLARI

EskiYeni Yayınları: 41

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLÂM'DA
TÖVBE

Prof. Dr. Mehmet KATAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alinteri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

Gözden geçirilmiş 3. Baskı: Aralık 2017

ISBN: 978-605-5978-45-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK
VE İSLÂM'DA
TÖVBE

Prof. Dr. Mehmet KATAR

ANKARA 2017

Prof. Dr. Mehmet KATAR

Prof. Dr. Mehmet Katar 1963 yılında Malatya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Malatya’da, yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. İki yıl süreyle Milli Eğitim Bakanlığında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yaptı. 1989 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi oldu. 1992 yılında İngiltere’nin Manchester şehrinde doktora tezi ile ilgili araştırmalarda bulundu. 1993 yılında “Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm’da Tövbe” adlı çalışmasıyla doktor unvanını aldı. 1995 yılında yardımcı doçent, 2002 yılında doçent, 2009 yılında ise aynı anabilim dalında profesör oldu. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışan yazarın, bu eseri yanında “Mesih İsa’nın Son Gün Azizleri - Mormonlar”, “Hıristiyanlıkta Pas-kalya Başlangıçtan Günümüze İsa’nın Diriliş Kutlamaları” adlı kitapları, çeşitli kitaplarda bölüm yazarlıkları ve alanı ile ilgili makaleleri bulunmaktadır.

*Kıymetli insan,
mümtaz bilim adamı,
merhum Prof. Dr. Günay Tümer hocamın
aziz hatırasına...*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
1- Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'da Günah	16
2- Günah - Tövbe İlişkisi	20
3- Tövbenin Önemi	22
BİRİNCİ BÖLÜM	
YAHUDİLİKTE TÖVBE	25
A- YAHUDİLİKTE TÖVBENİN TANIMI	25
1- Kelime Anlamıyla Tövbe	25
2- Terim Anlamıyla Tövbe	26
3- Tövbenin Sebepleri	29
4- Tövbenin Şartları	33
B- YAHUDİLİKTE TÖVBE ANLAYIŞININ TARİHİ GELİŞİMİ	35
1- Birinci Mabet Dönemi'nde Tövbe	36
2- Babil Sürgünü ve İkinci Mabet Dönemi'nde Tövbe	45
3- Mabet Sonrasında Tövbe	52
C- TÖVBENİN MUAYYEN ZAMANLARI VE UYGULAMA ŞEKİLLERİ ..	55
1- Roş ha-Şana (Yılbaşı)	57
2- Roş ha-Şana ve Sonrasındaki Uygulamalar	60
3- Yom Kippur (Af, Tövbe Günü)	64
a- Mabet Dönemi'nde Yom Kippur Uygulamaları	66
b- Mabet Sonrasında Yom Kippur Uygulamaları	68
D- YAHUDİLİKTE TÖVBENİN KABULÜ	71
İKİNCİ BÖLÜM	
HIRİSTİYANLIKTA TÖVBE	75
A- HİRİSTİYANLIKTA TÖVBENİN TANIMI	75
1- Kelime Anlamıyla Tövbe	75
2- Terim Anlamıyla Tövbe	76
3- Tövbenin Sebepleri	77
a- Aslı Günah Sebebiyle Tövbe	78
b- İşlenen Günah Sebebiyle Tövbe	83
B- HİRİSTİYANLIKTA TÖVBE ANLAYIŞININ TARİHİ GELİŞİMİ	85

1- İsa'da Tövbe Anlayışı -----	86
2- Havariler Dönemi'nde Tövbe-----	88
a- Pavlus'ta Tövbe -----	91
b- Yeni Ahit'in, Geç Dönemde Yazılan Bazı Kitaplarında Tövbe -	94
3- Kilise Babaları Dönemi ve Sonrasında Tövbe -----	96
4- Luther'de Tövbe-----	106
C- HİRİSTİYANLIKTA TÖVBENİN MUAYYEN ZAMANLARI VE UYGU-	
LAMA ŞEKİLLERİ-----	108
1- Tövbenin Muayyen Zamanları -----	109
2- Tövbe Amacıyla Yapılan Uygulamalar -----	115
D- HİRİSTİYANLIKTA TÖVBENİN KABULÜ -----	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM'DA TÖVBE -----	125
A. İSLÂM'DA TÖVBENİN TANIMI-----	125
1- Kelime Anlamıyla Tövbe -----	126
2- Terim Anlamıyla Tövbe -----	127
3- Tövbe - İstiğfar İlişkisi-----	129
4- Günahın Kurtuluş Sebebi Olarak Tövbe -----	130
5- Tövbenin Şartları-----	132
B- İSLÂM'DA TÖVBENİN KABULÜ-----	136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA -----	147
SONUÇ -----	155
KAYNAKÇA -----	157
DİZİN -----	165

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
by.	: Baskı yeri yok
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed. by	: Edited by
H.	: Hicri
Hız.	: Hazreti
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
Krş.	: Karşılaştırın
Müt. ve Şar.	: Mütercim ve Şarih
Nşr.	: Naşir
ö.	: Ölümü
S.	: Sayı
Trans. by	: Translated by
Trans. and Anno.	: Translated and Annotated
ty.	: Tarih yok
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve saire
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
C.O.D.C.C.	: The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church
D.D.	: Diyanet Dergisi
D.T.	: Dictionary of Theology
E.J.	: Encyclopedia Judaica
E.R.	: Encyclopedia of Religion
E.R.E.	: Encyclopedia of Religion and Ethics
I.D.B.	: The Interpreter's Dictionary of the Bible
J.Q.R.	: The Jewish Quarterly Review
T.A.	: Türk Ansiklopedisi
U.J.E.	: The Universal Jewish Encyclopedia

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca her toplumun bir inancı ve bu inancın da hayata yansıyan uygulamaları olmuştur. İnsanlar, hayata geçirdikleri bu uygulamalar sayesinde, çoğunlukla inançlarının merkezini oluşturan “Yüce Varlık” ile ilişkilerini canlı tutmaya; O’nun ilgisini çekmeye, rızasını ve yardımını kazanmaya çalışmışlardır. Dîni hayat olarak adlandırılan bu davranışlar, özellikle Tanrı veya tanrısal varlık ile ilgili inancın baskın olduğu bütün dünya dinlerinde görülmektedir.

Dîni hayat, özellikle Tanrı inancının merkezi bir yer teşkil ettiği Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm’da daha belirgin, gelişmiş ve sistematik bir görünüm sergilemektedir. Bu dinlere göre Tanrı, bazı kurallar koymuş ve insanların bu kurallara uymasını emretmiştir. İnsanların Tanrı’nın rızasına erişerek dünyevi ve uhrevi kurtuluşu elde etmesi, konulan bu kurallara uymalarına ve yaşayışlarına yansımalarına bağlanmıştır. Bundan dolayı Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm gibi dinlerde dîni inanç ve yaşayışa büyük önem verilmiş ve bu konuda meydana gelebilecek aksamalar, insanların Tanrı ile olan ilişkileri açısından olumsuz bir gelişme olarak görülmüştür. Buna rağmen, her üç dine göre insanın hatasından kaynaklanan bu aksaklığı gidermek ve Tanrı’yla bozulan ilişkiyi yeniden kurmak mümkün görülmüştür. Bunun yolu ise tövbe etmek, yani günahahtan dolayı pişmanlık duyarak onu terk etmek ve Tanrı’ya dönmektir. Bu bakımdan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm dinlerine göre tövbe, dîni inanç ve yaşayışın yeniden ihyası, Tanrı’yla bozulan ilişkileri onarmanın ve günahahtan kurtulmanın yegâne yoludur. Bu fonksiyonlarıyla tövbe, hem bir ibâdet, hem de kaybedilmiş şeyleri yeniden kazanma vâsıtasıdır.

Tövbenin Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm açısından taşıdığı bu büyük öneme rağmen, yaptığımız incelemelerde, bu üç

dinin tövbe anlayışını bilimsel bir perspektifle bir arada ele alan bir araştırmaya rastlamadık. Böyle bir çalışmanın olmayışı, bizi bu üç dinin tövbe anlayışını karşılaştırmalı olarak araştırmaya sevk etti. Araştırmamızın amacı; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm gibi dinlerin en önemli fenomenlerinden biri olan tövbeyi çeşitli yönleriyle ortaya koymak ve onun insanlık açısından taşıdığı öneme dikkatleri çekmektir.

İncelememiz, bir giriş ile dört bölümden oluşmaktadır. Girişte Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm açısından tövbenin temel sebebi olarak görülen günah konusu ele alındı. Ardından günah - tövbe ilişkisi ve tövbenin önemine kısaca temas edildi. Birinci bölümde, Yahudiliğin tövbe anlayışı ve bu anlayışın geçirdiği değişiklikler kronolojik bir tarzda ortaya kondu. Bu değişikliklere paralel olarak, tövbe amacıyla yapılan âyinler ve bu âyinlere ayrılan özel zamanlar belirtildi. İkinci bölümde, kronolojik inceleme metodumuza uygun olarak, Yahudilikten sonra tarih sahnesine çıkan Hıristiyanlığın tövbe anlayışı ele alındı. Bu çerçevede Hıristiyanlıktaki tövbe anlayışı ve uygulamalarına yönelik tartışmalar ile zaman içerisinde meydana gelen değişiklikler tarihî seyir içerisinde ortaya kondu. Bu kapsamda Hıristiyanlıktaki özel tövbe dönemine ve bu dönemde yapılan âyinlere de temas edildi. Üçüncü bölümde ise, Yahudilik ve Hıristiyanlıktan sonra tarih sahnesine çıkan İslâm'ın tövbe anlayışı incelendi. Bu dinin tövbe anlayışında, tarihî süreç içerisinde meydana gelen bir değişikliğe ve tövbe amacıyla yapılan âyinlere rastlanmadığı için bu konulara temas edilmedi. Bu sebeple de İslâm'ın tövbe anlayışı Kur'an ve hadislerde anlatıldığı şekliyle sınırlandırıldı. Ancak bu âyet ve hadislerin anlaşılmasında zaman zaman İslâm âlimlerinin yorumlarından istifade yönüne gidildi. Dördüncü bölümde ise, her üç dinin tövbeyle ilgili temel görüşlerindeki benzerlik ve farklılık gösteren yönlerin kısa bir karşılaştırması yapıldı.

Araştırmamızda, her dinin tövbe anlayışı kendi mantığı içerisinde ele alınmıştır. Çalışmamızda, öncelikle bu dinlerin ana kaynakları olan kutsal kitaplar ve diğer temel eserler kullanılmış, gerektiğinde ikinci el kaynaklara ve konuyla ilgili olarak kaleme alınmış yerli ve yabancı eserlere de başvurulmuştur.

Doktora tezi olarak ele aldığımız bu çalışmanın her safhasında değerli tavsiyeleriyle yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Abdurrahman Küçük Bey'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu konuyu doktora tez çalışması olarak tavsiye eden, merhum hocam Prof. Dr. Günay Tümer'i de bir kez daha rahmet ve minnetle anıyorum.

1993 yılında doktora tezi olarak tamamladığımız bu çalışma, 1997 ve 2003 yıllarında farklı yayınevleri tarafından yayımlanmıştı. Uzun bir aradan sonra, kitabın yeni baskısına duyulan ihtiyaç sebebiyle üçüncü baskıyı yapmaya karar verdik. Bu amaçla kitabımızı ifade, yazım ve noktalama kuralları açısından gözden geçirirken, dipnot gösterme hususunda da bir değişiklik yaptık. Bu bağlamda kitabın önceki baskılarında, dipnotlardaki atıflarda, Kitabı Mukaddes'in bap numaralarını Romen rakamı ile göstermişken, bazı okuyucuların bu rakamları okumakta zorluk çekmesi ve bunun birtakım karışıklıklara yol açması sebebiyle bu rakamları günlük kullanımdaki rakamlarla değiştirdik. Dipnotlardaki atıflarda Kitabı Mukaddes'in bap numaralarını değiştirmekle birlikte, yine Romen rakamlarıyla gösterilen eserlerin cilt numaralarında, bu numaraların daha tanınır durumdaki küçük rakamlardan oluşması sebebiyle, bir değişikliğe gitmedik.

Eserin üçüncü baskısının yayınlanmasındaki ilgi ve yardımlarından dolayı Fcr Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. personeline ve özellikle yayınevi editörü Hüseyin Nazlıyıldın Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Mehmet KATAR
Ankara, 2017